

Tanja Hohnec

VEZILJE IZ SLOVENSKE BISTRICE

Program za poklic vezilje so ob sodelovanju zunanjih sodelavcev različnih strok uspeli oblikovati na Ljudski univerzi v Slovenski Bistrici v šolskem letu 1995/96. Pobudnik je bil Zavod za zaposlovanje Maribor z obliko javnih del, ki jim je Ljudska univerza dala vsebino širšega programskega spektra z imenom ročna dela. Tu naj bi se po prvotni zamisli oblikovale tri skupine, in sicer za tekstil, za obdelovanje lesa in za obdelovanje keramike. Prva uspešna skupina ročnih del (lahko bi rekli spretnosti), ki se je osamosvojila, danes deluje v ustanovljeni zadrugi Biovez z blagovno znamko Vezilje. (Znotraj zadruge namreč v prihodnje načrtujejo delo na novih področjih domače obrti in z različnimi materiali.)

Prtiči kot darilo ali spominek (foto S. Brbre)

Preden so me na Ljudski univerzi Slovenska Bistrica kot etnologinjo povabili k sodelovanju, je skupina za ročna dela že pridobila nekatera nova znanja s področja trženja, udeleženske pa so osvojile tudi različne tehnike vezjenja.

Ob povabilu sem se najprej vprašala, kako posredovati temeljna znanja o dediščini in jih nato preoblikovati ter prenesti v sodbnost s poudarkom na uporabnosti.

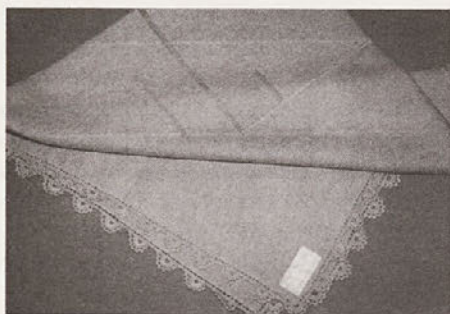
Koliko zgodovinskih podatkov je za to potrebnih, koliko razumevanja in predvsem, kakšen je odnos udeleženk do dediščine tekstila in vezjenja?

Opozorjena sem bila, da moram poudariti predvsem uporabnost ter pozornost usmerjati h končnemu cilju, to je samostojnemu poklicnemu opravljanju pridobljenega znanja in spretnosti ter zaslužku. Slišati je bilo tudi pripombe, da je etnolog pri tem le ovira in "neuporaben." Moje delo je bilo celo preverjeno, ne da bi za to sploh vedela. Na "ocenjevanje" v Maribor so namreč povabili dr. Janeza Bogataja, kar pa je bila le potrditev, da delamo pravilno. Nezaupanje in dvomi v moje znanje etnologije so se s strani

nekaterih vodilnih tedaj razblinili. Omenjena dejstva pa so vendarle nekoliko oteževala raziskovalno žilico, čeprav je nismo pustili ob strani in jo še vedno negujemo.

Literatura, ki obravnava tekstil oziroma vezenine, je na Slovenskem skopa. Etnologi se bolj ukvarjajo z nošo in oblačilno kulturo. Še manj je literature, ki bi zajemala obravnavano območje Pohorja, Dravinjske doline, območje Haloz. Po besedah dr. Marije Makarovič, ki je imela predavanja na Ljudski univerzi v Slovenski Bistrici, nimamo slovenske vezenine, saj so višji sloji prevzemali oblike iz tujih okolij, nižji sloji so povzemali po višjih, mestni oz. meščanski vpliv je segal na podeželje ipd. Pomemben je npr. prispevek o barvanju platna v blatu z dodanim hrastovim lubjem (temno siva, skoraj črna barva) v okolici Poljčan konec 19. stol.¹

¹ Fran Kovačič, Muže in Mužanje. V: ČZN III. Maribor 1906, str. 33-40.

Prt (foto S. Brbre)

Sama sem skupini za ročna dela želela predstaviti oblike, ki naj bi jih nato vsaka vezilja nadgrajevala in podredila sodobnim tokovom.

Tekstil sem najprej razdelila na različne sklope:

- rjuhe, prevleke za blazine,
- brisače,
- prte in prtice,
- zavese.

Navedene oblike so bile raziskane na enem od mladinskih raziskovalnih taborov v Šmartnem na Pohorju², tako da so mi tedanje ugotovitve pomenile izhodišče za nadaljnje delo in raziskave.

Tekstil sem nadalje razdelila na sklope v povezavi s funkcijo prostora:

- oprema doma (posamezni prostori ali dom v celoti),
- oprema gostinskih obratov (gostilna, turistična kmetija, vinotoč ipd.),
- oprema drugih javnih prostorov.

Božena Lunežnik Pintarič, Sabina Trunkl, Štefka Perko, Elica Skrbinjek

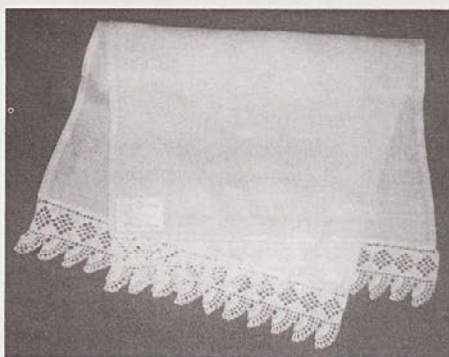
Navedeni elementi se izdelajo na osnovi lastnega oblikovanja in ponudbe ali na osnovi povpraševanja.

Razlikujemo tudi oblike, vezane na praznike koledarskega cikla, kot sta božično in velikonočno obdobje, in oblike, vezane na praznike življenjskega cikla, kot so krst, obhajilo, birma, poroka.

Poleg že ustaljenih tradicionalnih oblik je treba omeniti njihovo nadgradnjo, ki pomeni oblikovanje ustreznega turističnega spominka ali poslovnega darila.

Dogovorili smo se, da bo v uporabi

izključno laneno blago, od bolj grobega, hodnega, kot mu pravijo na Pohorju, do finega, tanjšega platna. Med seboj se razlikujejo po barvi, ki je odvisna od načina tkanja. Lahko je temno sive barve, različnih rjavkastih tonov do belega platna. Praznična vezenina je bela, saj se je barvna začela pojavljati šele v tridesetih letih 20. stol. Preprostejše oblike predstavljajo preprosti vzorci ali le kvačkani zaključki in obrobe iz ažura. Nekatere detajle, ornamentiko, so vezilje iskale tudi same na terenu in v "domaćih skrinjah", obiskali pa smo tudi Pokrajinski muzej v Mariboru, ki v etnološkem depozitu hrani prte, peče in brisače ter druge kose tekstila ožjega mariborsko-bistriškega območja.

Brisača z monogramom (foto S. Brbre)

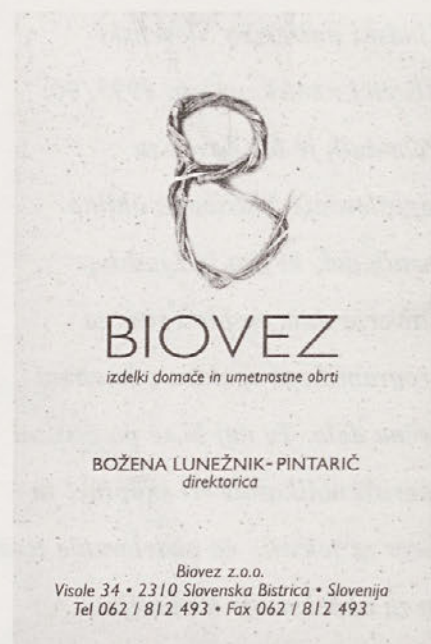
Rezultati našega skupnega dela so naslednji:

- razstava izdelkov v prostorih Ljudske univerze Slovenska Bistrica, februar 1997,
- pridobitev mnenja Obrtne zbornice Slovenije, da štejejo izdelki za domačo obrt, marec 1998,
- predstavitev na Mednarodnem obrtnem sejmu v Celju, september 1998,
- priznanje Andragoškega centra Slovenije, november 1998.

Leta 1995 je bilo v tečaj ročnih del vključenih 18 udeleženk, v letu 1996 pa jih je delo nadaljevalo le 8, in sicer v obliki javnega dela. Danes opravljajo samostojni poklic le 4 nekdanje udeleženke tečaja, ki so v letu 1998 ustanovile zadrugo z imenom Biovez. K sodelovanju so pritegnile še skupino oblikovalcev, ki jim je izdelala celotno podobo in dala pečat njihovi lastni blagovni znamki "vezilje". Oblikovali so jim prtice s ponavljajočimi ornamentami s črno vezenino, izdelali so jim embalažo z ustrezno opremo, pisemsko opremo, vizitke ipd.

Veseli me, da sem lahko sodelovala že ob

nastajanju in oblikovanju tovrstne dediščine, da v skupini delajo vezilje s poslušom in estetskim čutom. Tako dajejo izdelkom lastno noto in prepoznavnost. Menim, da je tako začrtana pot vodi k uspehom, ki se že vrstijo. Če so nejeverneži na začetku zmajevali z glavami, morajo danes čestitati lepoti, uporabnosti in razpoznavnosti, saj je skupina s svojimi kakovostnimi izdelki izrazito presešla lokalne okvire. Njihovi izdelki so iskani zunaj naših meja, etnologi pa smo dokazali, da moramo svoje znanje povezati z znanjem drugih strok in tako našo dediščino predstaviti v sodobnosti. Pa le nismo tako "neuporabni".

Vizitka

Literatura:

- HOHNEC, Tanja 1995: Tekstil v pohorski hiši. MRT Šmartno 94. Ljubljana
 KOVAČIČ, Fran 1906: Muže in manje. ČZN III, Maribor
 LOŽAR, Marta 1952: Slovenska ljudska noša. Narodopisje Slovencev 2. Ljubljana
 NIKLSBACHER-BREGAR, Neli 1974: Narodne vezene na Slovenskem. Ljubljana
 PETEK, Tone 1988: Etnološke raziskave. MRT Šmartno 88. ZOTKS. Ljubljana

² Tanja Hohneec, Tekstil v pohorski hiši. V: MRT Šmartno 94, ZOTKS, Ljubljana 1995, str. 29-34.